

FREDERIK HANSEN KIRKMAND

*1897-06-11 - †1975-05-21

Frederik er født på Hellevad Mark og døbt i Hellevad præstegård. Barndommen var præget af mange opholdssteder – det lyder helt utroligt. Fra 1897 til 1903 boede han hos forældrene, der flyttede adskillige gange. I 1899 boede de i Hydevad, i 1901 i Egtvad og i 1903 i Rise. Vi ved, at Frederik i årene 1903 til 09 boede hos en gårdejer i Nørre Hostrup. Det var en frivillig anbringelse på grund af forældrenes sociale problemer – mangel på mad til familien. Fra 1909 til 1910 boede Frederik hos forældrene i Daler Østerby samt et halvt år hos en gårdejer i Sønder Sejerslev Emmelev sogn. Ved retssagerne i 1911 og 12 blev forældreretten til Frederik frataget vore bedsteforældre og han blev sendt til en lille landsby Krummenort i Sydslesvig, hvor familien J. Thönning fik forældreretten til ham. Krummenort ligger på grænsen mellem Slesvig og Rendsborg amter.

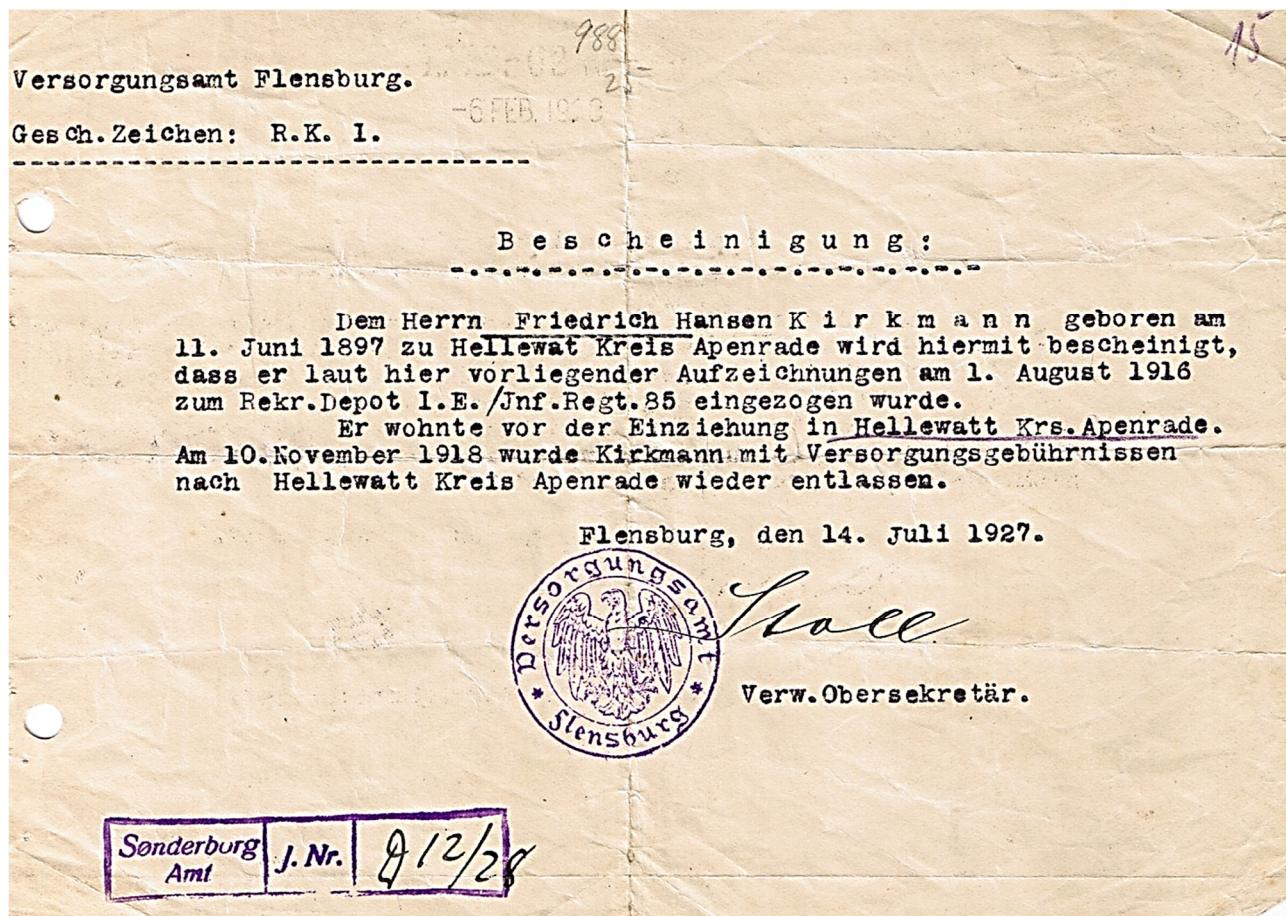

PLEJEFORÆLDRENE'S GÅRD I KRUMMENORT

Thönning havde et mindre landbrug, men har siden solgt gården. Naboen huskede imidlertid godt familien Thönning, da vi i 2014 besøgte Krummenort. Frederik opholdt sig kort tid hos plejeforældrene i Tyskland, for i 1913 var han tilbage hos forældrene i Hellevad, hvor han som 16årig blev konfirmeret. Efter konfirmationen tjente Frederik

hos en gårdejer i Øbning ved Rødekro, hvorefter han rejste til Friedrichsort ved Kiel, hvor han arbejdede indtil 1. juli 1916.

Den 1. august 1916 lod han sig på et værtshus hverve til tysk krigstjeneste. Om hvervningen skete i fuldskab skal være usagt, men afvises kan det ikke.

I første omgang kom Frederik til kasernen i Rendsborg, hvor rekrutuddannelsen foregik. Samtidig blev forældreretten ved dom givet tilbage til forældrene.

Han blev uddannet som maskingeværskytte - det var et ret stort vandkølet gevær. Derefter blev han sendt til fronten i Frankrig, hvor han imidlertid kom til at arbejde ved feltkøkkenet. Han blev meget populær som kok, hvilket skyldtes, at han hver dag hældte adskillige flasker rom i maden. Han kom dog igen til at fungere som kampsoldat. En dag kommer hans deling til et slot i Nordfrankrig. Det blev tilsyneladende ikke forsvaret. Soldaterne fandt hurtigt vinkælderen, og de begyndte at drikke. Drikkelaget udviklede sig uheldigt. Frederik kom op at skændes med delingens chef - en løjtnant. Han trak under skænderiet sin pistol og satte den i brystet på Frederik og tvang ham op i slotsgården. Her befalede løjtnanten ham til at gå over til en lille skov, der lå nogle hundrede meter fra slottet. De tyske vagtposter mente, at der lå franske partisaner i skoven. Med pistolen for brystet havde han ikke noget valg, han sneg sig over til skoven, men fandt ingen partisaner. Onkel Frederik begav sig tilbage til vinslottet, men da han var halvvejs tilbage angreb partisanerne med håndgranater og geværild. Frederik blev ramt. Kammeraterne angreb partisanerne og dræbte dem, hvorefter Frederik blev samlet op. Han var hårdt såret - ramt i hofte- og maveregionen.

Han blev forsigtigt ført til et lazaret. I lang tid var hans tilstand kritisk. Men hans tilstand stabiliseredes så meget, at han kunne flyttes til et hospital i Kiel, hvor han opholdt sig et halvt år. Oplevelserne der var blandede. En gang blev han bange, for der var indbragt en hårdt såret officer, der lå ved siden af ham. Han havde mange smerter og ville tage livet af sig. Han forsøgte hele tiden

at få fat i sin pistol, men kunne ikke nå den. Frederik fik en sygepasser til at fjerne pistolen, for som han sagde: "Man ved jo ikke, hvem han vil ramme!"

Genoptræningen foregår tilsyneladende ved Stettin, og den 1. december 1918 bliver Frederik erklæret 75 % invalid og får tildelt en pension på 825 mark om året.

2484

Verforgungsamt
II. Armeekorps.
Nbr. 1 Nr. 17345

Stettin, den 14. November 1918.

An den Friedrich Kirkmann
Herrn Friedrich Kirkmann
in Hellenwath, Str. Spennade

Sie sind infolge von Kriegsdienstbeschädigung als 75 % erwerbsunfähig
anzusehen.

(Entlassungstag 20. 11. 18.)

Die hiernach vom 1. Januar 1918 ab zuständigen Gebühren betragen:
75 % der Vollrente von 540,- M
= 40,- M jährlich oder 33,75 M Rente monatlich
15,- M Kriegszulage
20,- M einmalige Pension
1,- M
im ganzen 68,75 M monatlich. 3943

Nachprüfung 1920.

Die für einen etwaigen Einspruch
in Betracht kommende Behörde ist das
königliche Kriegsministerium.

29 des Mannschaftsverorgungsgesetzes vom 31. 5. 1906)

Frist

Senere bliver invaliditeten nedsat til 66 %, ligesom pensionen ændredes gennem årene.

Sygejournalen blev flyttet til Kiel, hvor eventuelle efterbehandlinger skulle foregå.

Sidst på året 1918 var Frederik hjemme i Hellevad – hjemsendt den 20. november 1918. Han var stærkt præget af krigstraumer. Min far har fortalt, at han ofte mente, at min far, der kun var knap 5 år gammel, trængte til en røvfuld. Ofte måtte min far klatre op i et træ for at slippe for broderens vredesudbrud.

De danske myndigheder har oprettet en sagsmappe over alle sønderjyder, der blev såret under 1. Verdenskrig. Frederiks mappe ligger på Landsarkivet i Aabenraa, og i den findes en levnedbeskrivelse fra ca. 1919 til 1930 forfattet af Frederik selv.

Derfra refereres der følgende beskrivelse:

Fra februar 1919 bortset fra maj måned til marts 1920 opholder Frederik sig ved Kiel. Han går dels på skole og på arbejder. Under genforeningen i 1920 opholder han sig i Nørrejylland, hvilket gav ham gennem en halv snes år problemer. Ved genforeningen blev alle sønderjyder automatisk danske statsborgere. Men da Frederik boede i Jylland, blev han ikke registreret som dansk statsborger.

Han forblev tysk statsborger.

Det faktum gav Frederik mange administrative – angående pensionen bl. a. – problemer gennem 1920'erne.

Først i 1930 efter flere ansøgninger blev han dansk statsborger.

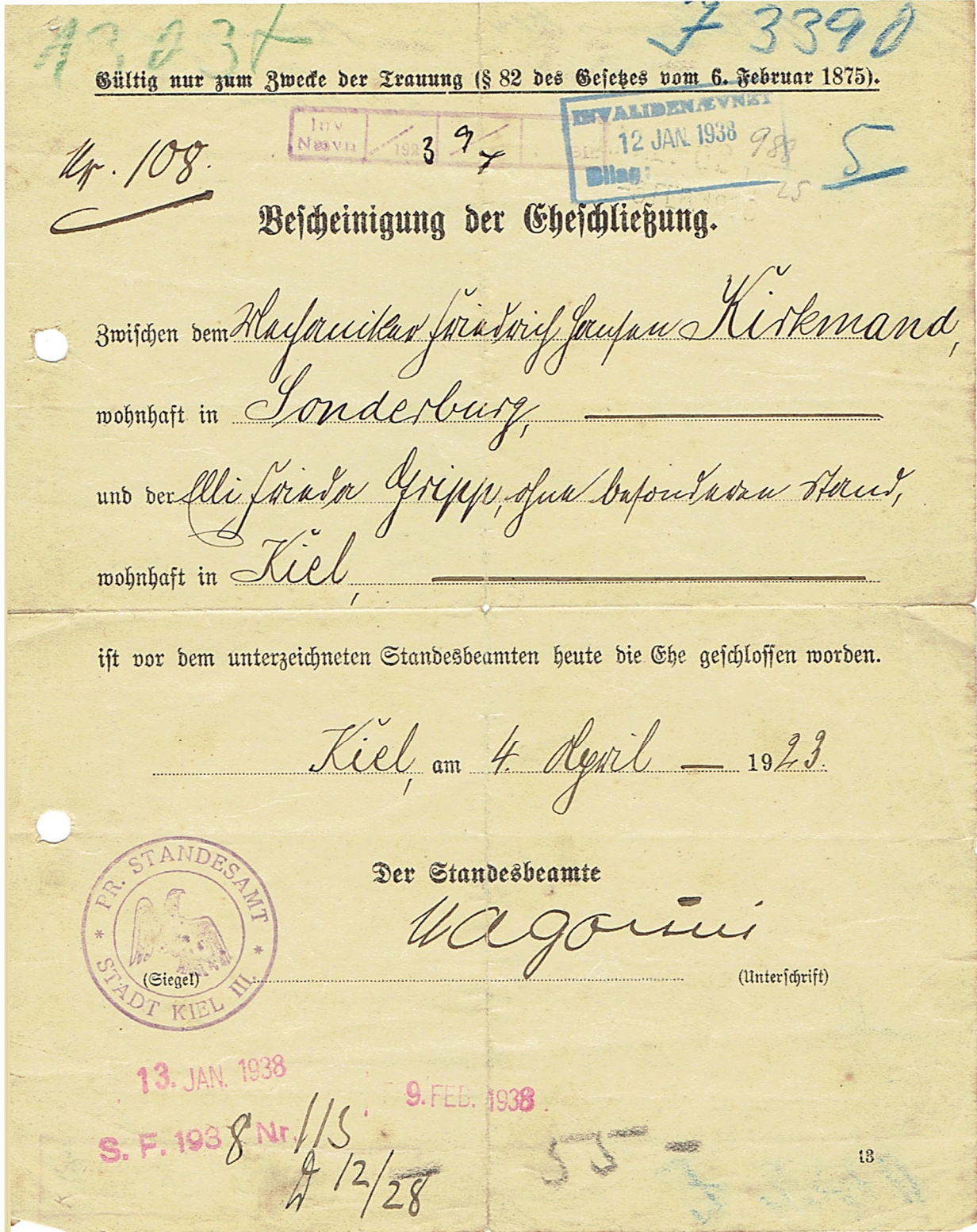
Fra 1922 til marts 1925 var Frederik på Invalideskolen i Sønderborg. Han blev uddannet cykelmekaniker.

Arbejdede også en tid på skrædderværkstedet samt på skomagerværkstedet. Ledelsen på skolen mente, at Frederik skulle have et stillesiddende arbejde, så han kunne klare sig selv, på grund af sit handicap.

Han/de boede i den periode dels i Broager og Tørsbøl.

Den 4. april 1923 giftede Frederik sig med Elly fra Kiel. Brylluppet foregik i Ansgar kirken i Kiel. De havde lært hinanden at kende under hans mange ophold i byen – han arbejdede også en tid på skibsværftet i Kiel.

Ved Genforeningen i 1920 indbetalte Tyskland et beløb, der skulle bruges som pension til de invalide sønderjyder fra 1. Verdenskrig. Jeg kalder det: Invalidekassen. Det viste sig, at Frederik livet igennem kunne bruge denne invalidekasse som bank.

I 1925 bor familien i Avnbøl, men Frederik ansøger invalidekassen om et lån til at købe hus for. Det bliver bevilliget, og det er på 2.000 kr. til 4 %, hvormed de køber et hus i Broager. Pensionen er på det tidspunkt ca. 200 kr. om måneden. I 1930 søger Frederik igen hjælp hos invalidekassen.

Han vil gerne købe en lastbil. Også det lån bliver bevilliget, og den 24. januar 1931 køber han en brugt lastbil hos en forhandler i Sønderborg.

Nu er han vognmand i Broager, og som sådan lever familien indtil 1937. Det kan ikke skjules, at Frederik også i vognmandsårene til tider var glad for spiritussen. Min far hjalp ham i en kort periode ham med at køre sand til Sønderborg. Der skulle læsses og aflæsses med skovl. Men de blev uenige, da han kunne stoppe ved en kro og lade min far sidde surmulende og vente ude i bilen, han ville ikke på kro.

Frederik bliver meget syg i 1937. Han er også indlagt på hospital. Elly henvender sig til relevante myndigheder, da han ikke var i stand til det. De søger bl. a. hjælp hos invalidekassen til nye dæk til lastvognen. Det bliver afslået. Vognmandsforretningen måtte så opgives. Huset i Broager blev solgt. Og familien flytter til lejebolig i Holbølområdet.

Vel, Frederik bliver rask igen og fortsætter i arbejdslivet, mest som lastbilchauffør de følgende 14 til 15 år.

Frederik har i store dele af sit liv været glad for at sidde på et værtshus. Han havde let ved at tale med folk - høj som lav - i samfundet. Han påstod engang, at han havde drukket sammen med kronprins Frederik og arveprins Knud på en båd i Sønderborg havn. Alt, hvad han oplevede, blev omsat til en god historie med let dramatik i (han talte dog aldrig om sine krigsoplevelser fra Første Verdenskrig). Ofte krydrede han historierne med vittigheder, men man var aldrig i tvivl om, hvem der var historiens helt - Frederik Kirkmand.

I begyndelsen af 1940'erne sad han som medhjælper i en lastbil, hvor ejeren førte bilen gennem Kolding. Vejret var meget dårligt. De var kørt forkert. Pludselig kørte de over noget, og Frederik råbte holdt. Vognmanden stoppede ikke, og et øjeblik senere var de kørt i havnebassinet, og bilen sank hurtigt. Frederik råbte: "Ud ad døren." Vognmanden svarede: "Ja," og Frederik sparkede støvlerne gennem forruden, så vandet kunne komme ind i førerhuset, og de kunne få døren op. Frederik reddede sig op på land. Vognmanden druknede i bilen.

Under Anden Verdenskrig blev Frederiks liv om muligt endnu mere dramatisk. Han arbejdede i de år forskellige steder. Jeg kan omtale to hovedområder:

I to omgange arbejdede han på Flensborg skibsværft - den ene gang sammen med onkel Peter. Men det meste af krigen kørte han fødevarer i kølevogn til Tyskland.

Arbejdet på skibsværftet havde forskellig karakter. Han arbejdede ved bygning af ubåde, og en gang hjalp han med at rette en skrueaksel på et skib.

Sønderjyderne kunne under krigen efter endt arbejde hver dag cykle hjem. Frederik kunne som lastbilchauffør tage rigeligt med fødevarer med til Tyskland - hvilket Ellys familie i Kiel nød godt af. Ved søsætninger af skibe var der stort opbud af nazistspidser og krigsretorikken blomstrede. Under selve stabelafløbningen skulle der heiles, men værftets direktør var ikke nazist, så han forlod podiet med spidserne for at blive fri for at heile.

Det lykkedes desuden Frederik at få kontakt med to grupper på 3 til 4 personer, der var jøder. Under besøgene i Danmark fik han vagtskemaet for en grænsegendarms patrulje på Gendarmstien. Gendarmen var i familie med onkel Johanns familie – (gendarmen døde i Kz-lejr). Frederik fik de 2 grupper jøder ind i Danmark, hvor gendarmen patruljerede. De kom videre til Frederikshavn og senere til Sverige med fiskerbåde.

Kølevognskørslen blev selvfølgelig mere og mere farlig hen mod krigens slutning. De allerfleste ture gik til Hamborg. Nogle også til Kiel - kunne så besøge svigerfamilien. Berlin var også målet for nogle ture. En tur gik langt ind i Rusland. Han var mange år efter krigen oprørt over, hvad han havde set af ødelagte byer og brutalitet fra Den tyske Værnemagts side. Frederik prøvede så vidt muligt at køre ind i byerne - som Hamborg så tidligt om formiddagen som muligt, så han hurtigt kunne få læsset af og komme uden for byområdet, fordi de Allieredes fly konstant bombede byerne. De havde i den sidste del af krigen fuldstændigt magten i det tyske luftrum. Ofte var lagerarbejderne ikke villige til at ekspedere hans vogn, og han klagede til en embedsmand, der gav ham et telefonnr. til et SA-kontor (Hitlers personlige politikorps). Frederik behøvede bare at vise arbejderne nævnte telefonnr., så blev hans bil tømt for varer på ingen tid.

Det skete også, at de tyske myndigheder inddrog Frederik til at køre for dem ved at udstede en attest.

Gültig nur bei Dienstreisen !
Marchbefehl

Der Kraftfahrer Friedrich Kirkmand
(Dienstgrad, Vor- und Zuname)

von Dienststelle Feldz. Nr. L 40 329 (a) Lg. Pa. Breslau
(Truppenteil*)

befindet sich auf dem Marsch von Woroschilowgrad

über _____ nach Stalino

und hat Befehl, die Reise ohne Verzug auszuführen (siehe Rückseite).

Grund: Ersatzteilbeschaffung beim HKP. 563 u. 621

Rückreise**) am sofort nach Erledigung des Auftrages.

Alle Behörden werden ersucht, den oben Genannten ungehindert reisen zu lassen und ihm nötigenfalls Schutz und Hilfe zu gewähren. (V)

Ausgefertigt am 22. August 1942

243
(Truppenteil*)
Kammerberg
(Unterschrift, Dienstgrad, Dienststellung)

*) bzw. Tarnbezeichnung - u. G. Feldnummer - nach den jeweils gegebenen Bestimmungen
) streichen, falls nicht zuzulassen

Etwa erforderliche Angaben über Abfindungen mit Verpflegung usw. - nur mit Dienststempel und Unterschrift des Kompanie- usw. Führers gültig - siehe Rückseite.

Nr. 460 Marchbefehl für Dienstreife
Verlag Franz Vahlen, Berlin W 9

HEERES-KRANKENPARK 621
NICHT VORRÄTIG

29. 8. 42

Under en pause på en rastepads i Midtjylland, hvor der også var en del skov, skete der engang noget. Frederik holdt så vidt muligt pause under træer for at undgå angreb fra luften. Pludselig kom en tysk jager lavt over træerne. Den ramte en trætop, blev trukket ned og pløjede sig gennem træerne langs rastepadsen, hvor den endte i et stort bål. Frederik sprang ind i bilen og forsvandt hurtigst muligt. Han skulle ikke i forhør om ulykken.

Under en tur til Hamborg fik han store problemer. Arbejderne havde forladt lageret, hvor varerne skulle leveres. Man ventede et storangreb af Allierede bombefly på byen. Lederen på lageret rådede Frederik til at søge beskyttelse i en af de store bunkere i Midtjylland. Det lykkedes for ham - kølevognen blev efterladt ved lageret - at komme ind i en stor bunker, før bombardementet begyndte. Folks reaktion var meget forskellige. Nogle sad tavse - andre kridhvide i hovederne, nogle græd stille, rystede, nogle snakkede uafbrudt. Nogle børn legede, andre græd eller hang stille på mødrene. Frederik faldt i snak med en mand. Bomberne faldt tættere og tættere på bunkeren, der havde flere etager over jorden. Den endte i en spids som en blyant.

Ramte en bombe bunkeren, slog den smut med spidsen og røg langt væk og eksploderede. Pludselig ramte en bombe bunkeren - lyden af sammenstødet forplantede sig gennem betonen. Alle hørte det. Eksplosionen var voldsom - panikken bredte sig voldsomt i bunkeren. De fleste skreg! Manden ved siden af Frederik faldt ham om halsen og begyndte at græde heftigt. "Da måtte jeg bestemt sige til ham, at han skulle tage sig sammen," tilføjede han. Bombardementet ophørte, bunkerens døre blev låst op, og folk kunne gå ud til et smadret Hamborg.

Frederik fandt gennem den ødelagte by til kølevognen, som han forventede var sprængt i stumper og stykker, men bilen var uskadt. Den blev tømt, og han skyndte sig ud af byen.

En anden gang var Frederik på vej med isede fisk fra Esbjerg til et sted i Tyskland. Han kørte med forvogn og en lille anhænger. Han havde det sædvanlige problem, som alle havde under krigen -

nedslidte dæk. Det var specielt galt med de 4 hjul på anhængerens. Han kom til en større tysk by, da et af dækkene punkterede, og det kunne ikke repareres. Han henvendte sig til myndighederne (politiet) og forklarede, at han kørte fødevarer fra Danmark til den tyske befolkning og måtte derfor have nye dæk. Politiet ville prøve at skaffe nye dæk, men der ville gå nogle dage.

Frederik besluttede så at lade anhængerens stå og køre videre med forvognen, selv om han vidste, at fiskene ville være fordærvede, når han kom tilbage. Han bemærkede imidlertid, at han holdt ud for en skole eller børnehjem. Han gik derind og blev vist ind til en myndig dame i uniform, der var lederen for børnehjemmet. Han blev modtaget med datidens hilsen (heil Hitler) og attituder. Han halvt foreslog, halvt befalede, at lederen fordelte fiskene fra anhængerens til de mest trængende i området. Frederik kørte med forvognen, og kom nogle dage senere tilbage, hvor der lå 4 nye dæk i anhængerens, der ellers var tom. Han skiftede dæk og gik ind til lederen af børnehjemmet. Der blev hilst på behørig vis, og onkel Frederik lænede hovedet over mod lederen og spurgte: "Hat die fische gut geschmählt?", da krakelerede lederens beamteransigt, og hun fremstammede et: "Ja, danke!" Og han sluttede med: "De var jo sultne, de stakler."

Under en tur beslaglagde Værnemagten Frederiks kølevogn. En soldat med gevær kom ind på forsædet. Sammen med andre lastbiler kørte de til Holland, hvor Kz-fanger blev læsset i bilerne og kørt til KZ-lejen ved Ladelund, hvor de i marsken skulle grave pansergrave. Ladelundlejren var en dødslejr. Fangerne stod dagen lang i vand - ofte op til livet - når de gravede. Frederiks kommentar til transporten af fangerne fra Holland var: "Det var nogle meget sølle mennesker, aldrig har jeg set så mishandlede mennesker! Dem glemmer jeg aldrig." Rigtig mange af disse fanger fra Holland døde i Ladelund.

Årene efter Anden Verdenskrig blev selvfølgelig meget roligere for Frederik. De lange udenlandsture var slut, men de havde også slidt på helbredet. Krigsskaderne meldte sig. I de første år af 1950'erne blev smerter i hoften uudholdelige, og han blev indlagt på Aabenraa sygehus. Lægerne fandt ud af, at et sprængstykke fra håndgranaten i 1918 havde vandret rundt i kroppen og skadet højre hofte, hvor det havde sat sig fast. Der var desuden en betændelseslomme på størrelse som et hønseæg. Frederik blev opereret - en del af hoften måtte fjernes. Sygelejet blev langt, men han kom sig. Dog måtte han resten af sine dage gå med korset for at holde kroppen lige.

Frederik kom selvfølgelig ikke tilbage til arbejdsmarkedet. Det var slut med at køre kølevogn ud i Europa, pensionisttiden begyndte, men pengene var små. Den ekstra pension var brugt. Snart bragte han huslejen ned ved at bo i enden af en gammel dames hus mod at passe hende. Senere boede de på en grisehandlers ejendom mod at passe hans dyr og reparere lidt på ejendommen. De boede 4 forskellige steder i de første pensionist år. Han tilbød sig med småjobs: kørte syge til hospitalet i Sønderborg, småreparationer og småbyggerier hos folk - også for kirken. Jeg oplevede engang, at han ved 17.00 tiden gik over til kirken for at male, for ved den tid kom præsten altid for at snakke. Frederik forberedte en vits til præsten, for at more ham. Da jeg overværede præstemødet, blev han præsenteret for en sjofert. Præsten morede sig vældigt, men jeg fik det indtryk, at præsten lyttede til Frederik for at gøre ham en tjeneste.

Fra midten af 1950'erne og et par år frem kom han en del gange på besøg for at spille skat (min broder og jeg havde lært spillet). Engang ville han blive ved med at spille. Han kunne ikke holde ud at sidde ned, så han stod op et par timer, inden han kørte hjem kl. 03.00 om natten. Han var absolut den bedste skatsspiller i familien, men tabte koncentrationen efter 4 til 5 timers spil. Familien blev engang budt til en rund fødselsdag i Frederiks hjem. Han havde festet med naboerne dagen før og var ikke blevet helt ædru. Tante Elly var rasende, selv om hun livet igennem havde

set ham sådan mange gange. Gæsterne kom. Der skulle spilles skat. Frederik hentede kortene i et skab, men kom til at støde ind i det, hvilket medførte, at en vase med blomster faldt ned over ham. Han blev våd, men rystede sig som en hund og gav sig til at spille skat, som ingenting var passeret.

Da han rystede sig, sprøjtede noget vand over på onkel Johannes. Hvad sker der nu, tænkte jeg. Onkel Johannes var missionsmand, Frederik beruset, vandet - en grotesk situation. Men onkel Johannes sagde bare: "Du er en ren vandhund, Frederik!" Senere holdt onkel Johannes - sædvanen tro ved familiefester - en smuk og begavet tale til sin broder, og festen endte godt.

I sin høje alderdom fik Frederik et lån på 16.000 kr. fra invalidekassen og han købte hus i Gejlå. Et par år senere lånte han også i invalidekassen til en bil og han købte en Fiat 600, hvorved han og Elly i deres alderdom kunne køre nogle gode ture.

Ja, Frederiks liv var ikke en gang, men mange gange dramatisk. Han tog, hvad der skete livet igennem, i stiv arm, selv om han havde et blødt sind.

Han var familiens bedste fortæller og et glad og godt menneske.

Han ligger begravet på Holbøl kirkegård.

Register-nr. 134. Formular D.

Dødsattest

Afdødes fulde navn og stilling Friedrich Hansen Kirkmand, fhv. chauffør
f.d. 110697-5961 i Hellevad sogn

Tid og sted for dødsfaldet 21.-enogtyvende-maj 1975 i Aabenraa

Ægtefællens fulde navn Elli Frieda Kirkmand, født Gripp

Faderens fulde navn og stilling Johann Mortensen Kirkmand, arbejdsmand

Moderens fulde navn Martha Alwine Kirkmand, født Schmidt

Aabenraa, den 22. maj 1975.

Personregisterføreren i Aabenraa

Gebyrfri. E. b.
M. Dam
M. Dam

Personregisterføreren
(Stempel)
Aabenraa Kommune

**Fhv. vognmand
Fr. Kirkmand,
Gejlå**

Tidligere vognmand og eksportchauffør Frederik Kirkmand, Gejlå, er død på sygehuset i Aabenraa i en alder af 77 år. Fr. Kirkmand var født i Hellevad og kom som ung med i første verdenskrig, hvorunder han blev såret. Han etablerede sig på trods af de skavanker, krigen havde givet, i 1932 som selvstændig vognmand i Broager, men opgav siden forretningen og blev eksportchauffør, et arbejde, han for nu en årrække siden havde lagt på hylden. Fr. Kirkmand efterlader hustruen, fru Elly Kirkmand, og en søn, der bor i Vilsbæk.